This work is licenced under the Creative Commons Attribution 4.0 International license for non-commercial purposes.

VÝZNAM PŘEKLADU Z HLEDISKA SNAH O ZACHOVÁNÍ A ROZVOJ PODLAŠTINY

VRATISLAV KARPÍŠEK
Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., Praha
e-mail: karpisek@slu.cas.cz
ORCID: https://orcid.org/0009-0008-1981-4289

THE IMPORTANCE OF TRANSLATION IN REGARDS TO LANGUAGE PRESERVATION AND DEVELOPMENT EFFORTS – THE CASE OF PODLACHIAN

ABSTRACT This article explores the role of translation as a crucial tool in the preservation and development of the minority language Podlachian. Focusing on written translations, it examines how translation supports cultural understanding, combats marginalization, and fosters linguistic identity. The discussion highlights the dual role of minority languages as both content sources and translation targets, emphasizing the need for literary translations into Podlachian. The study also considers the linguistic, sociolinguistic, and ideological challenges associated with translating into a less-resourced language. It argues that translations enhance cultural representation, increase linguistic prestige, and expand the language's expressive capabilities. Special attention is given to the efforts of translators and digital tools that facilitate translation, showcasing how literary works in multiple languages contribute to Podlachian's evolving literary corpus. By analyzing existing translations, the paper underlines the importance of translating both classical and modern works to sustain Podlachian's vitality. It concludes that translation serves as a socio-cultural act that reinforces linguistic heritage while enabling dynamic interactions within a broader multicultural context.

KEYWORDS Podlachian language, translation studies, linguistic preservation, minority languages, language revitalization, literary translation, sociolinguistics, language development, language marginalization, translation practices, linguistic diversity

Cílem tohoto příspěvku je důsledné prozkoumání komplexnosti a významu překladu, konkrétně se zaměřením na překlad do podlašského jazyka (podlašsky *pudlaśka mova*). Primárně chceme zjistit, jakým způsobem slouží překlad do podlaštiny jako nástroj pro zachování tohoto menšinového jazyka, pro podporu kulturního porozumění a boj proti marginalizaci méně známých jazyků. Na základě tohoto výzkumu se článek snaží dokázat, že překlad není pouhým převodem textu z jednoho jazyka do druhého, ale že se jedná o mnohostranný proces, který funguje jako most mezi různými kulturami, jazyky a identitami.

V kontextu podlaštiny – mikrojazyka, který zastřešuje řadu především okajících východoslovanských nářečí užívaných v polském regionu Podlasie (podlašsky *Pudlaše*) – bude tento článek rozebírat, jakým způsobem může překlad hrát stěžejní roli při udržování jazykové rozmanitosti, podpoře pocitu místní a jazykové identity a při vzdorování jazykovému posunu. Pro upřesnění uvádíme, že nás zajímá především (písemný) překlad textů, nikoliv jejich tlumočení. Tím, že se článek zabývá výzvami a příležitostmi spojenými s překladem do a z podlaštiny, si klade zároveň za cíl přispět také k širším diskusím o zachování a revitalizaci menšinových jazyků obecně.

Termín **podlašský jazyk** (podlašsky *pudlaśka mova*), poprvé navržený Janem Maksimjukem v dubnu 2005 (Maksimjuk 2014: 98), označuje soubor východoslovanských nářečí užívaných zhruba v oblasti mezi řekami Narew a Bug v Podlašském vojvodství (*województwo podlaskie*) v Polsku. Polští a běloruští dialektologové tato nářečí obvykle dělí do tří skupin: a) bělorusko-ukrajinská přechodná nářečí (*gwary przejściowe białorusko-ukraińskie*); b) nářečí s ukrajinskými rysy (*gwary o cechach ukraińskich*); c) ukrajinská nářečí (*gwary ukraińskie*) (Glinka, Obrębska-Jabłońska, Siatkowski 1980). Ukrajinští dialektologové celou tuto oblast definují jako nejzápadnější výběžek severoukrajinského dialektu, viz např. Łesiv (Лесів 1997: 279)[1]. Nepanuje tedy shoda v tom, k jakému národnímu jazyku tato nářečí patří, a často je zdůrazňována jejich přechodnost (Barszczewska a Jankowiak 2012: 152–153).

Z pohledu sociolingvistiky zahrnuje podlašský jazyk (*pudlaśka mova*) nově vznikající mikrojazyk, který je založen právě na nářečích mezi řekami Narew a Bug, nicméně vzhledem k tomu, že nejvíce existujících textů v podlaštině spadá do oblasti, která je podle prvně jmenované kvalifikace nazývána *nářečími s ukrajinskými rysy*, tzn. přibližně v oblasti mezi městy Bielsk Podlaski, Ryboły, Trześcianka a Hajnówka, jsou tato nářečí organicky základem jazykového standardu, viz např. Maksimjuk 2024.

Mluvčí často označují podlašský jazyk jako „svůj“ nebo „náš jazyk“ (*svoja mova, naša mova, po-svojomu, po-našomu*). Hlavním propagátorem myšlenky emancipace tohoto jazyka je Jan Maksimjuk, nicméně díla v podlaštině již vychází také od mnoha jiných autorů.

Tato iniciativa byla mimo jiné motivována nedůvěrou k ukrajinským a běloruským kulturním institucím, které podle Maksimjuka učinily velmi málo pro zachování místních nářečí (Maksymiuk 2015: 41). Navíc většina mluvčích nepovažovala spisovnou běloruštinu ani ukrajin-

1 V originále: У працях з діалектології вживається віддавна назва підляські говірки на означення найбільш західної частини північно-українського діалекту, що знаходиться сьогодні в границях Речіпосполитої Польщі від ріки Нарви на півночі (Білостоцьке воєвідство) через Білопідляське воєвідство аж до північних окраїн нинішнього Холмського воєвідства до лінії дещо на південь від Володави та Парчева, де підляські говірки переходять у холмські, себто перехідні до південно-західних та волинські.

štinu za „svůj“ jazyk (Lendělová, Marvan & Vašíček 2013). V polské sociolingvistice se termín *język podlaski* zatím prakticky nepoužívá, mluví se především o nářečích (polsky *gwary podlaskie*) nebo běloruských, příp. ukrajinských nářečích.

K překladu z menšinových jazyků, který je ústředním tématem tohoto příspěvku, lze přistupovat dvěma základními způsoby: jako k překládání z menšinových jazyků a jako k překládání do menšinových jazyků. Tento článek se však soustředí převážně na druhý způsob překladu – zejména v oblasti literárního a audiovizuálního překladu – vzhledem k jeho zásadním lingvistickým a sociolingvistickým implikacím.

Tyto jazyky je třeba studovat, učit se a překládat, neboť myšlenky obsažené v literárních dílech dominantních jazyků jsou již dobře rozšířené a všeobecně známé. To, co zůstává nepřeložené a neznámé, v sobě skrývá nevyužitý potenciál pro získání nových poznatků. Překlady z menšinových jazyků tudíž představují oblast značné důležitosti. Jak uvádí Guillem Belmar (2017), světové jazyky se vzájemně překládají a zprostředkovávají tak univerzální témata. Aby mohl menšinový jazyk vstoupit do této „první ligy“, musí být považován za dostatečně zajímavý a srovnatelný nejen s dominantním jazykem, který v daném prostředí převládá, v našem případě s polštinou, ale také s ostatními etablovanými jazyky.

Rozdíl mezi termíny *jazyk* a *nářečí* je relativní a nestálý, utvářený historickými, politickými, ideologickými a kulturními faktory. To, co nazýváme v rámci konvence a běžného diskurzu jako *spisovný*, *standardní* nebo *národní* jazyk je v podstatě standardizovaný dialekt zvolený jako úřední jazyk, takže rozdíl mezi jazykem a dialektem je z velké části vykonstruovaný a podmíněný historickými okolnostmi. V důsledku toho je vnitrojazykový překlad mezi *spisovnou varietou* a *nářečními varietami* daného národního či etnického jazyka často vnímán skepticky, protože oslabuje narativ definice homogenního národa, který se opírá o představu společného jazyka a historie, což lze do značné míry pozorovat v případě Podlaší v rámci polského státu (Anderson 2006).

Menšinové jazyky (angl. *minority languages*) a nářečí (angl. *dialects*), včetně nespisovných variet národních jazyků (angl. *substandard varieties*), nabývají stále většího významu zejména proto, že překlad do těchto jazyků je z velké části spojen se snahou o zachování a podporu menšinových kultur. Tyto jazyky často existují v nejednoznačném prostoru, neboť jsou sofistikovanější než nářečí, ale nejsou zcela uznávány jako plnohodnotné jazyky, což je případ především tzv. *jazyků typu Ausbau* (Kloss 1967), které vznikají v poslední době nejčastěji z popudu určité komunity. Cílí především na zvýšení povědomí, uznání statusu a záchranu jazyka před jazykovým posunem směrem k dominantímu jazyku státu (např. slezština, vilamovština, rusínština). V návaznosti na to se pak sami mluvčí nebo jazykoví aktivisté uchylují k různým způsobům řešení tohoto úkolu. Současně hraje překlad klíčovou roli nejen ve výše zmíněných případech, ale i při zachování *„menších jazyků* neboli *jazyků s omezeným rozšířením* (angl. *languages of limited diffusion*)“ (Baer 2000: 362).

Z toho vyplývá, že jednou z překážek při zachování a podpoře regionálních a menšinových jazyků v Evropě je jejich neodmyslitelná spornost (angl. *constested nature*), jak je zdůrazněno v monografii redagované Tamburellim a Toscem (2021). Tato *spornost*, projevující se rozporem mezi tradiční dichotomií mezi nářečím a jazykem, vede k postupnému poklesu jejich vitality, což v konečném důsledku brání jejich jazykové emancipaci. Časem může tato eroze dosáhnout takového stupně, že i jejich mluvčí začnou zpochybňovat „jazykovost“ těchto jazyků (Tosco a Tamburelli 2021: 27).

V souvislosti s tím je důležité zmínit, že, podle Köksala a Yürüka (2020), je hlavní funkcí překladu působit jako náhrada originálního textu a zpřístupnit jej tak těm, kteří nerozumějí jazyku, v němž je zdrojový (původní) text napsán. Ostatně tato dostupnost má zásadní význam i z hlediska posílení postavení a prestiže jazyků, neboť v případě podlaštiny jsou překlady do polštiny obecně dostupnější a pro většinu čtenářů snadněji čitelné. Překlad lze proto označit za „společenský akt, a to spíše v periferních a marginálních společenstvích, než v samozvaných ‚kanonických' společnostech, v nichž přeložené texty hrají pouze vedlejší roli ve vztahu k endogenní textové produkci" (González-Millán 1996: 283).

Základním cílem následujícího oddílu je předložit přehled existujících překladů do podlašského jazyka a podat tak argument, že se podlašský jazyk malými krůčky stává samostatným mikrojazykem, a také podpořit tvrzení, že překlady jsou nepostradatelným nástrojem v úsilí o zachování jazyka.

Pro sestavení seznamu překladů bylo využito několika zdrojů, přičemž jsme se zaměřili především na materiál dostupný na webových stránkách *Svoja.org*, což je platforma věnovaná rozvoji a standardizaci podlašského jazyka. *Svoja.org* nabízí pestrou škálu překladů, včetně děl z různých jazyků přeložených do podlaštiny, spolu s dalšími překlady, které tam jsou k dispozici ke stažení v sekci *Literatura*.

Kromě zdrojů nalezených na *Svoja.org* nám některé překlady osobně poskytl Jan Maksimjuk, za což tímto děkujeme. Tyto příspěvky měly zásadní podíl na doplnění sbírky o překlady, které buď nebyly dostupny, nebyly publikovány a/nebo byly šířeny méně oficiálními cestami. Dále byly prohledány různé účty na sociálních sítích, kde byly některé překlady sporadicky zveřejňovány. Po shromáždění materiálů z uvedených informačních zdrojů jsme překlady uspořádali chronologicky, aby došlo k vytvoření časové osy jejich zveřejnění. Nakonec byly položky očíslovány, abychom docílili přehlednější analýzy souboru a lépe se orienttovali v jeho rozsahu.

K závěru roku 2024 vzniklo více než 60 překladů z nejrůznějších světových jazyků. Některé drobné překlady mohly být z technických důvodů vynechány, ačkoliv drtivá většina z nich se nachází na níže uvedeném seznamu. Ten obsahuje pokaždé informace o autorovi, název literárního díla v podlaštině, původní název a datum vydání. Pokud nebylo možné přesné datum zjistit, je uveden co nejbližší údaj.

PŘEHLED PŘEKLADŮ

1. **Tarjei Vesaas – Vesnianaja nôč (Vårnatt)**
   Datum zveřejnění: 17. 11. 2007
2. **Graham Greene – Nevinny (The Innocent)**
   Datum zveřejnění: 18. 11. 2007
3. **Agota Kristof – Šara hodzina abo Ostatni klijent (L'Heure grise ou le dernier client)**
   Datum zveřejnění: 18. 11. 2007
4. **Pia Tafdrup – More, ja (Havet, jeg)**
   Datum zveřejnění: 18. 11. 2007
5. **Erwin Strittmatter – Minijatury (Kalendarsterne; Vogelzug; Grossvaters Welt; Die rechte Grossmutter)**
   Datum zveřejnění: 18. 11. 2007
6. **Varłam Šałamov – Unočê (Ночью)**
   Datum zveřejnění: 21. 11. 2007
7. **Mikołaj Jančuk – Z pudlaśkoji klasyki**
   Datum zveřejnění: 21. 03. 2008
8. **Heimito von Doderer – Mučenije skuranych kapšukôv (Die Peinigung der Lederbeutelchen)**
   Datum zveřejnění: 20. 04. 2008

9. (Kolektiv) – Výlet do říše pohádek – Kazki dla Maryli
   Datum zveřejnění: 01. 05. 2008
10. Astrid Lindgrenová – Diêti z Bullerbynu, perša časť (Alla vi barn i Bullerbyn)
    Datum zveřejnění: 11. 05. 2008
11. Vincent Dunin-Marcinkievič – Pińska šlachta (Пінская шляхта)
    Datum zveřejnění: 25. 10. 2009
12. Óndra Łysohorsky – Potiêcha poetovi (Poćecha poetowi); Liêto; Diêvčyna; Prazi; Naprasno
    Datum zveřejnění: 11. 05. 2010
13. Tarjei Vesaas – Velika ihra (Det store spelet)
    Datum zveřejnění: 31. 12. 2010
14. Oksana Zabužko – Kazka pro kalinovoho svistiolika (Казка про калинову сопілку)
    Datum zveřejnění: 31. 03. 2011
15. Agota Kristof – Požar (Le Grand Cahier)
    Datum zveřejnění: 25. 02. 2012
16. Rita Mestokosho – Sviêtło oseni (Uashtessiu)
    Datum zveřejnění: 30. 10. 2012
17. Urszula Kozioł – Pejzaž z pameti (Pejzaż z pamięci)
    Datum zveřejnění: 15. 02. 2015
18. Andrzej Kuśniewicz – Pryhoda (Przygoda)
    Datum zveřejnění: 21. 02. 2015
19. Leopold Staff – Žaburênie (Rzęsa)
    Datum zveřejnění: 21. 03. 2015
20. Tomas Tranströmer – Hłuboko v Europi (Djupt i Europa)
    Datum zveřejnění: 28. 03. 2015
21. Stanisław Lem – Temrava i pliêsnia (Ciemność i pleśń)
    Datum zveřejnění: 29. 06. 2015
22. Gabriel García Márquez – Sliêd tvojiê kroviê na snihovi (El rastro de tu sangre en la nieve)
    Datum zveřejnění: 07. 07. 2015
23. Bohumil Hrabal – Hostina (Hostina)
    Datum zveřejnění: 12. 07. 2015
24. Dino Buzzati – Siêm poverchuv (Sette piani)
    Datum zveřejnění: 19. 07. 2015
25. Erwin Strittmatter – Sini sołoviêj (Die blaue Nachtigall oder Der Anfang von etwas)
    Datum zveřejnění: 23. 07. 2015
26. William Faulkner – Ruža dla Emily (A Rose for Emily)
    Datum zveřejnění: 29. 07. 2015
27. Federico García Lorca – Jerma (Yerma)
    Datum zveřejnění: 18. 09. 2015
28. Erwin Strittmatter – Jak ja poznakomivsie z mojim diêdom (Wie ich meinen Großvater kennenlernte)
    Datum zveřejnění: 22. 10. 2015
29. Edward Stachura – Kruhom tuman (Dookoła mgła)
    Datum zveřejnění: 31. 12. 2015
30. Jack London – Biêła Tišyna (The White Silence)
    Datum zveřejnění: 02. 01. 2016
31. Jorge Luis Borges – Sad, u kotorum stežki rozychodiatsie (El jardín de senderos que se bifurcan)
    Datum zveřejnění: 11. 03. 2016
32. Miguel de Cervantes Saavedra – Don Kichot (Don Quijote de la Mancha)
    Datum zveřejnění: 18. 04. 2016
33. Adam Zagajewski – Autoportret v samoloti (Autoportret w samolocie)
    Datum zveřejnění: 11. 7. 2016
34. Ewa Lipska – Neochvôtno (Niechętnie)
    Datum zveřejnění: 11. 7. 2016

35. **Julia Hartwig – Kôt Maurycy (Kot Maurycy)**
Datum zveřejnění: 13. 07. 2016
36. **Tole Ditlevsen – Devjaty miêseć (Den niende måned)**
Datum zveřejnění: 11. 09. 2016
37. **Erwin Strittmatter – Koli ja šče byv koniokradom (Als ich noch ein Pferderäuber war)**
Datum zveřejnění: 01. 01. 2017
38. **Jon Fosse – Chtoś pryjde (Nokon kjem til å komme)**
Datum zveřejnění: 16. 03. 2018
39. **Robert Browning – Kochanok Porfiryji (Porfiria's lover)**
Datum zveřejnění: 2019
40. **Robert Frost – Nevybrana doroha (The Road Not Taken)**
Datum zveřejnění: 12. 02. 2019
41. **Philip Larkin – O-to-to viêršyk! (This Be The Verse)**
Datum zveřejnění: 31. 3. 2019
42. **William Shakespeare – Sonet 71**
Datum zveřejnění: 11. 06. 2019
43. **Anton Čechov – Divosnuby (Предложение)**
Datum zveřejnění: 28. 09. 2019
44. **William Shakespeare – Monolog Hamleta (Hamlet's Soliloquy)**
Datum zveřejnění: 30. 09. 2019
45. **Ivan Bunin – Natalie (Натали)**
Datum zveřejnění: 30. 12. 2019
46. **Anton Čechov – Kozak (Казак)**
Datum zveřejnění: 13. 04. 2020
47. **Ross Macdonald – Nekotory same tak umirajut (The Way Some People Die)**
Datum zveřejnění: 15. 07. 2020
48. **Tarjei Vesaas – Vesnianaja nôč (reedice)**
Datum zveřejnění: 02. 09. 2020
49. **William Shakespeare – Monolog Macbetha**
Datum zveřejnění: 2021
50. **Antoine de Saint-Exupéry – Mały Prync (Le petit prince; reedice)**
Datum zveřejnění: 26. 05. 2021
51. **Robert Frost – Zaderžka koło liêsa sniêžnym nadvečôrkom (Stopping by woods on a snowy evening)**
Datum zveřejnění: 2022
52. **R. S. Thomas – Starodavnia mova (The old language)**
Datum zveřejnění: 2022
53. **Warsan Shire – Dôm (Home)**
Datum zveřejnění: 2022
54. **Pink Floyd – Kuneć ditinstva (Childhood's end)**
Datum zveřejnění: 27. 6. 2022
55. **Emily Dickinson – Skaży vsiu pravdu, ale mimochoď (Tell all the truth but tell it slant)**
Datum zveřejnění: 30. 12. 2022
56. **William Butler Yeats – Druhie pryšestie (Second Coming)**
Datum zveřejnění: 02. 08. 2023
57. **Thomas Gray – Elegija na siêlśkich mohiłkach (Elegy Written in a Country Churchyard)**
Datum zveřejnění: 19. 10. 2023
58. **William Shakespeare – Sonet 73**
Datum zveřejnění: listopad 2023
59. **Edgar Allan Poe – Odin (Alone)**
Datum zveřejnění: konec roku 2023
60. **Jakob Ejersbo – Punk Afrique**
Datum zveřejnění: 30. 12. 2023
61. **Bruce Soord – Odinokoju stežkoju osudžanoho čoloviêka (The Solitary Path of a Convicted Man)**
Datum zveřejnění: 31. 12. 2023

62. **William Butler Yeats – Bizantyja (Byzantium)**
Datum zveřejnění: 11. 03. 2024
63. **Juliusz Słowacki – Beniowski**
Datum zveřejnění: květen 2024
64. **William Butler Yeats – Zapłyv u Bizantyju (Sailing to Byzantium)**
Datum zveřejnění: 03. 06. 2024
65. **Søren Ulrik Thomsen – Ja stav zamały dla svojoho žytia (Jeg er blevet for lille til mit liv)**
Datum zveřejnění: 30. 9. 2024

Překlady do podlašského jazyka byly vydány v různých tištěných i elektronických formátech. Některé překlady, jako např. *Mučenije skuranych kapšukôv* Heimita von Doderera a *More, ja* Pii Tafdrupové, vyšly tiskem v publikacích, jako je *Annus Albaruthenicus*. Zároveň díla jako *Nevybrana doroha* Roberta Frosta a *Zaderžka koło liêsa sniêžnym nadvečôrkom* vyšla v bělostockém nakladatelství *Struha Editions*. Všechny zmíněné překlady zhotovili Jan Maksimjuk a Asia Janina Kondratiuk.

Současně byla řada těchto překladů zpřístupněna v elektronické podobě na sociálních sítích, jako je Facebook, kde byly sdíleny v podobě příspěvků a obrazových materiálů, což způsobilo jejich zviditelnění v rámci širšího publika. Na internetu byly např. zveřejněny překlady děl Tove Ditlevsenové, Julie Hartwigové, Urszuly Koziołové a Williama Shakespeara, a to za použití digitálních nástrojů k oslovení čtenářů, kteří se zajímají o podlašskou literaturu. Díky využití tištěných i digitálních médií překladatelé a vydavatelé zvětšují dosah těchto děl a zajišťují, že podlašský jazyk zůstává v současném literárním prostředí aktuální.

Překládáním děl z angličtiny, francouzštiny, němčiny, norštiny, ruštiny, dánštiny, španělštiny, ukrajinštiny, češtiny, italštiny a polštiny prokázali Jan Maksimjuk a Asia Janina Kondratiuk svou jazykovou všestrannost. Zahrnování do překladatelských aktivit děl napsaných v jazycích, které mají velký počet uživatelů, jako je angličtina, francouzština a španělština, vedle jazyků s menší světovou rozšířeností, jako je norština, ukazuje ucelený přístup k literatuře, která se teprve utváří a hledá si svou cestu.

Překlady z tak širokého spektra děl a jazyků koneckonců ukazují snahu o podporu jazykové a kulturní rozmanitost. Překládání z prestižních i méně známých jazyků odráží úmyslnou snahu o demokratizaci přístupu k literatuře a vytvoření širšího rámce světové literatury. Překladem textů z rozličných jazykových prostředí se potvrzuje přesvědčení, že každý jazyk je cenným prostředkem lidského projevu a důležitou součástí kulturního dědictví.

Jedním z klíčových zdrojů rozvoje (mikro-)jazyka je online slovník, který hraje důležitou roli v překlenutí mezer ve slovní zásobě a zvýšení použitelnosti podlaštiny v literatuře i každodenním životě. Vytvoření online slovníku pro podlašský jazyk je klíčové hned z několika důvodů. Zaprvé, jak již bylo několikrát zmíněno, slouží jako významný nástroj pro uchování a revitalizaci menšinového jazyka, který není široce uznáván ani podporován oficiálními vzdělávacími institucemi či vládními orgány. Slovník umístěný na webu *Svoja.org* nabízí obousměrné vyhledávání, které uživatelům umožňuje najít vhodné překlady jak z polštiny do podlaštiny, tak i opačně. Díky této flexibilitě je slovník neocenitelným zdrojem informací pro rodilé mluvčí, zájemce o studium jazyka a badatele, jejichž cílem je používat nebo studovat podlaštinu v každodenním i akademickém kontextu. Slovník také podporuje standardizaci tím, že mezi slovníkovými hesly figuruje nejen existující podlašské lexikum ve standardizovaném zápisu, ale jsou dotvářena i nová pod-

lašská hesla, která nebyla v tradičních vesnických reáliích používána. Jelikož slovník obsahuje více než 22 tis. hesel, umožňuje uživatelům přístup k široké nabídce slovní zásoby.

Online slovník navíc přispívá k teoretickému poznání, jak lze menšinové jazyky podporovat prostřednictvím digitálních nástrojů. Usnadňuje adaptaci a začleňování výpůjček z jiných jazyků, což umožňuje rozvoj podlaštiny a její přizpůsobení moderním komunikačním potřebám. Digitální podoba tohoto slovníku také dovoluje jeho průběžnou aktualizaci a doplňování, což má zásadní význam pro zachování vitality a relevantnosti jazyka v dnešním rychle se měnícím světě.

Online slovník navíc pomáhá překladatelům a spisovatelům, a poskytuje jim potřebné lexikum a frazeologii. To jim dovoluje objevovat a vytvářet nové výrazy, a tím obohacovat text a rozšiřovat jeho stylistické možnosti. Co se týče neologismů nebo zařazování slovní zásoby, která pro jazyk nebývala v minulosti typická, Jan Maksimjuk uvádí (viz vlastní rozhovor s J. Maksimjukem, VK), že zpočátku se výrazně váhalo se zaváděním slov, která ještě nebyla v dosavadním jazykovém úzu, a to i v případě, že tato slova byla nezbytná pro přesný překlad. Postupně však mizela prvotní ostýchavost, a to vedlo k začleňování výrazů, které se vyskytovaly v nářečních slovnících z běloruského a ukrajinského Polesí, spolu s přejímkami ze slovní zásoby těchto dvou spisovných jazyků. Například termíny jako *obstaviny* (okolnosti), *kunčatok* (koncovka slova) a *ułada* (úřady) byly převzaty z běloruštiny, zatímco *očyvidno* (samozřejmě), *ułučno z* (včetně) a *stosôvno* (podle; ve vztahu k) byly převzaty z ukrajinštiny. Tento „metodický posun" výrazně zredukoval potíže spojené s hledáním vhodné slovní zásoby.

Domníváme se, že do budoucna by se pokračující překladatelské úsilí pro podlašský jazyk mělo zaměřit na rozšíření jeho literárního korpusu o klasická i současná díla, která mohou zaujmout široké publikum. Překlady klasické dětské literatury, jako jsou pohádky bratří Grimmů nebo díla Astrid Lindgrenové, podpořily osvojování jazyka mladšími generacemi, ale také do určité míry pomohly začlenit podlaštinu do rodinného prostředí. Stejný názor zastává i Jan Maksimjuk (viz vlastní rozhovor s J. Maksimjukem, VK):

> Ja naohuł staravsie vybirati dla perekładu teksty, kotory mniê zdavalisie „potrêbnymi" dla rozvitku samoji movy i jeji leksyčnoho zapasu, ale odnočasno brav takije, kotory mniê podobalisie z čysto literaturnoji perspektyvy. Tak było z perekładom kazok i Astrid Lindgren dla dočki Maryli, ne inačej było i z perekładom Andersena dla pudlaśkich diti i baťkôv[2].

Mimoto by překlady současných děl, která odpovídají moderním námětům, mohly přilákat i dospělé čtenáře a zvýšit relevanci jazyka. Až na výjimky donedávna podlašská literatura postrádala motivy přesahující popis vesnického způsobu života a příběhy s ním spojené, proto v ní zatím převládala hlavně tzv. *literatura kolektivní paměti*. Ačkoli se jedná o nezbytnou vývojovou fázi, větší rozmanitost je základním předpokladem pro další pěstování solidní literární tradice v podlašském jazyce. Kromě toho by diverzifikace prostřednictvím rozvoje různých literárních žánrů, včetně poezie, prózy, literatury faktu a žánrově specifické literatury, jako

2 V překladu do č.: Obecně jsem se snažil vybírat k překladu texty, které mi připadaly „potřebné" pro rozvoj samotného jazyka a jeho slovní zásoby, ale současně jsem vybíral ty, které se mi líbily z čistě literárního hlediska. Tak tomu bylo v případě překladu pohádek Astrid Lindgrenové pro mou dceru Marylu, a nebylo tomu jinak ani v případě překladu Andersena pro podlašské děti a rodiče.

je science fiction nebo detektivní fikce, mohla uspokojit různé zájemce o jazyk a zároveň ukázat jeho výrazovou přizpůsobivost. K tomu by však bylo nezbytné zapojit do překladatelské činnosti větší počet jednotlivců. Zřízení překladatelských workshopů a školicích programů by mohlo pomoci zajistit potřebné překladatele.

Ke zlepšení porozumění ze strany čtenářů by jako účinný nástroj k překlenutí jazykových rozdílů a podpoře dvojjazyčné gramotnosti mohly dobře posloužit zrcadlová vydání, tj. publikace, které by vedle sebe uváděly texty v polštině a podlaštině. To by umožnilo přímé porovnávání textů, což přispívá k rozvoji čtenářství a jazykové vybavenosti. Obdobně vytvoření komentovaných podlašskojazyčných vydání s vysvětlivkami v polštině by navíc mohlo pomoci začínajícím zájemcům o jazyk i rodilým mluvčím prohloubit porozumění jazykovým nuancím.

Pozoruhodná otázka na závěr vyvstává v souvislosti s tím, z jakého důvodu většina překladů do podlašského jazyka nevychází v tištěné podobě, ale objevuje se převážně na internetu nebo v digitální podobě. Jedním z logických důvodů je omezená poptávka po tištěných materiálech v menšinovém jazyce, který postrádá obecné uznání a institucionální podporu. Digitální platformy navíc nabízejí nákladově efektivnější a dostupnější způsob šíření překladů pro širší okruh příjemců. Využívání online formátu je také v souladu s občanskou povahou mnoha iniciativ na ochranu jazyků, protože umožňuje okamžitou zpětnou vazbu a spolupráci mezi tvůrci a uživateli, aniž by bylo nutné vynaložit značné finanční prostředky na tištěné publikace. Z toho plyne otázka o (budoucí) úloze digitálních technologií při uchovávání jazyků. Nabízí digitální médium novou formu demokratizovaného přístupu a zviditelnění menšinových jazyků, nebo odráží marginalizaci těchto jazyků v tradičních publikačních oblastech? Je aktivní využívání umělé inteligence (AI) pro překlad tou správnou cestou? To ukáže až čas a budoucí výzkum.

SUMMARY The article examines the role of translation in the preservation and revitalization of Podlachian (*pudlaśka mova*), an emerging East Slavic microlanguage spoken in the region of Podlasie in Poland. Moreover, translation is identified as a critical tool in standardizing the language, particularly in establishing orthographic norms, expanding vocabulary, and fostering a written corpus. The process contributes to the formalization of Podlachian, moving it from an informal, predominantly oral tradition toward recognition as a microlanguage with a defined structure. Hence, by translating texts from dominant global languages into Podlachian, translation serves a dual function: situating the language within global cultural frameworks whilst simultaneously reinforcing its local distinctiveness. Moreover, the article emphasizes the challenges inherent in balancing dialectal authenticity with the practicalities of linguistic standardization. Translations must navigate the divergence in local speech patterns while providing a functional standard accessible to a broader audience. Furthermore, digital platforms are highlighted as transformative in supporting these translation efforts. Online resources enable the dissemination of translated texts and facilitate access to educational materials, particularly for younger generations who may have limited exposure to Podlachian in traditional contexts. Such tools play a vital role in ensuring the language remains relevant and viable in modern communicative domains. In addition, the sociopolitical implications of

translation are also addressed. Translation not only aids linguistic preservation but also fosters cultural empowerment, positioning Podlachian as a legitimate and functional language. Thus, by developing a body of texts in Podlachian, translation efforts counteract the marginalization of the language and reinforce its cultural and intellectual autonomy. In conclusion, the article argues that translation extends beyond linguistic adaptation to serve as a sociocultural mechanism that underpins the revitalization of minority languages. For Podlachian, translation enables the language to adapt to contemporary needs, achieve cultural visibility, and secure its position within both regional and global contexts. This process underscores the intersection of linguistic development, cultural sustainability, and identity formation.

LITERATURA

- Anderson B., 2006, *Imagined communities*. Reflections on the origin and spread of nationalism. Verso.
- Baer B., 2000, Nations and nation-building. *Routledge encyclopedia of translation studies*, eds. M. Baker, G. Saldanha, 3. vyd., Routledge, s. 361–365.
- Barszczewska N., Jankowiak M., 2012, *Dialektologia białoruska*. Warszawa.
- Belmar G., 2017, The role of translation in the revitalization process of minority languages: the case of Basque. *Darnioji daugiakalbystė*, 10, s. 36–54.
- Glinka S., Obrębska-Jabłońska A., Siatkowski J., 1980, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, 1. Wrocław.
- González-Millán X., 1996, Towards a Theory of Translation for „Marginal" Literary Systems. The Galician Situation. *The Knowledges of the Translator*, eds. M. Coulthard, P. Odber de Baubeta, Lampeter, s. 279–290.
- Kloss H., 1967, Abstand Languages and Ausbau Languages. *Anthropological Linguistics*, 9/7, s. 29–41.
- Köksal O., Yürük N., 2020, The role of translator in intercultural communication. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 12.1, s. 327–338.
- Maksimjuk J., 2014, *Čom ne po-svojomu? Elementarz podlaski z objaśnieniami*. Biłostôk.
- Maksimjuk J., 2024, *Pisownia i gramatyka języka podlaskiego*. Biłostôk.
- Maksymiuk J., 2015, The standardization of a Latin-based orthography for Podlachian. *Dialogue on dialect standardization*, eds. C. Dyck, T. Granadillo & K. Rice. Cambridge.
- Tosco M., Tamburelli M., 2021, *Contested Languages*. Amsterdam.
- Лесів М., 1997, *Українські говірки в Польщі*. Варшава.